

Sammanfattning av seminariet 12 november 2019

Den offentliga konsten i samhällsbygget

Attraktiva
kommuner
2019

Gestaltad livsmiljö, enprocentsregeln och upphandling av offentlig konst var ämnena vid Fyrbodals Kommunalförbund årliga seminariedag Attraktiva kommuner – verktyg för utveckling på Folkets Hus/Kulturhuset i Trollhättan.

Deltagarna bjöds på sju föreläsningar och årets tema var:

Den offentliga konsten i samhällsbygget.

Samarbete är ett ord som sammanfattar dagen. Det behövs samarbete mellan olika förvaltningar i exempelvis en kommun för att olika kompetenser tillsammans ska få ut bästa möjliga resultat, konstverk eller gestaltning, till bästa möjliga pris.

Fyrbodals kommun är en nationell föregångare med en lång historia av aktivt arbete kring frågorna och har den ambitiösa **Fyrbodalsmodellen** som är styrdokument i de 14 kommunerna. Modellen får beröm och nu görs en genomlysning av kommunernas arbete. Kanske behövs ett omtag.

Den offentliga konsten i samhällsbygget

Dagen inleddes av Trollhättans kommunalråd **Monica Hanson** som gjorde en allvarlig reflektion kring läget i samhället idag, där populism växer sig stark och hotar utveckling och frihet på konstens och kulturens område.

Sammantaget, menar hon, handlar det om ett hot mot demokratin och de som jobbar med kultur är viktigare än någonsin.

Ida Svanberg, kulturstrateg på Fyrbodals Kommunalförbund, avslöjade att man tappat räkning på alla de seminariedagar som hållits inom Attraktiva kommuner:

– Det här handlar om ett stort arbete.

Vi har haft minst tio, kanske femton, seminariedagar och ser nu fram emot ytterligare en intressant dag, sade hon och lämnade ordet till dagens moderator **Karin Stenlund**.

Ida Svanberg

Karin Stenlund

Så bidrar Gestaltad livsmiljö till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle

Inledningstalaren **Åsa Mårtensson** är chef för ett ganska nytt projekt hos Statens konstråd, Kunskapsnav offentlig konst. Det kan beskrivas som en plattform för att samla in och förmedla kunskap om hur den offentliga konsten på ett hållbart och långsiktigt sätt kan utvecklas och stärkas.

Bakgrunden är att Sverige, som ett av få länder, har en samlad politik i frågan genom riksdagsbeslut om gestaltad livsmiljö från maj 2018.

– Detta är unikt och handlar om allt som finns omkring oss – våra parker, gator, hus och andra offentliga miljöer, sade Åsa Mårtensson.

– Det handlar också om hur vi ska möta de stora samhällsutmaningar vi står inför när det gäller miljöfrågor, befolkningsutveckling, ökad segregation och så vidare. Utmaningar som vi måste samarbeta för att lösa och där är konstrådet en.

Statens konstråds roll är att prata om konst som kunskap:

– Detta är nytt, tidigare var konst något man hade "lust" för.

– Men det handlar om kunskap. Komlicerad kunskap, sade Åsa Mårtensson.

Ett första steg togs redan på försommaren 2018 då man utlyste möjligheten för kommuner att delta i projekt på hemmaplan kring offentlig konst. Där är Vänersborg en av deltagarna. Ytterligare utlysningar och möjlighet att söka Statens Konstråds stöd i olika projekt kommer förhoppningsvis.

Bland annat för att ge konstnärer nya möjligheter att delta och för att många små kommuner, vilket uttrycktes från publiken vid Fyrbodals seminarium, inte hann med under den mycket korta ansökningstiden:

– Vi är medvetna om detta, det är en brist. Men vårt uppdrag, som startade i fjol ska vara redovisat redan hösten 2020. Vi hoppas verkligen på en fortsättning, sade Åsa Mårtensson

<https://statenskonstrad.se/utveckla-konsten/kunskapsnav-offentlig-konst/>

När kultur och samhällsbyggnad går hand i hand – exemplet Skövde

Samhällsbyggnadschefen i Skövde kommun, **Caroline Hagström**, slog i sitt anförande fast att stadsbyggnad är mycket mer än bara nya byggnader:

– Den insikten fick jag under min tid i Vara även om jag till en början var obekvämd och inte riktigt såg hur kulturen ingick i mitt uppdrag, berättade hon.

Men det gjorde det. Vara satsade på kultur i allt och Caroline Hagström berättar att man till och med vid en mässa som handlade om enskilda avlopp lyckades få in konsten:

– Vi bjöd in ett antal lokala konstnärer och lät dem skapa en utställning på temat vatten. Det gick att kombinera. Det enda som behövdes var lite kreativt tänk.

– Just nu har vi högkonjunktur och stort tryck på att det ska byggas. Man hamnar ofta i numerära mål där, att så eller så mycket ska byggas, sade Caroline Hagström.

Då är det viktigt att inte tappa frågor om kvalitet, arkitektur, gestaltning i mellanrummen:

– Mellanrummen är viktiga men också svårare än själva bygget!

Caroline Hagström betonade också det viktiga samarbetet mellan olika förvaltningar för att resultatet ska bli bra:

– Detta har ju lyfts under senare år och är stort och lite nytt för många av oss som jobbar med planering. Vi kör ofta på, vi gör det vi ska men bjuder inte in. Kulturen kommer in för sent och vi får inte ut det där lilla extra.

– Nu arbetar vi annorlunda. Bland annat med att, till exempel, konstnärer kommer in tidigt i processerna. Då kan vi hitta den gemensamma kraften och synergieffekterna!

www.skovde.se

Upphandling av konst – en konstnär och LOU-nörd sprider kunskap

Lagen om offentlig upphandling, LOU, är det som definierar det ekonomiska utrymme den beställda offentliga konsten har idag.

Johanna Adebäck är själv konstnär men också konstkonsult och när hon fick i uppdrag att göra en utredning kring LOU blev hon biten.

– Jag kallar mig LOU-nörd och har letat efter nycklar i form av kunskap om både konst och inköp. Det är viktigt att båda sidor, beställare och konstnär, har samma kunskap för att samarbetet och resultatet ska bli bra, säger Johanna Adebäck.

Det handlar om allt från att skapa konstnärliga projekt som är attraktiva att lägga anbud på till att skriva anbudshandlingarna på ett sätt så att de är läsbara.

För villrådiga kommuner som behöver råd om hur man gör en upphandling av konstnärliga tjänster tipsade Johanna Adebäck om den rådgivande Upphandlingsmyndigheten där all hjälp finns att få, bland annat via deras hemsida: www.upphandlingsmyndigheten.se

För konstnärer som kanske bävar inför de olika lite komplicerade upphandlingsmodellerna som finns, som tycker att överprövning av en avslutad upphandling verkar svårt, som kanske hoppas på direktupphandling av något lite mindre eller helt enkelt inte riktigt ser hur man själv som konstnär ska våga ge sig in i leken hade Johanna Adebäck besked:

– Vi är många nu, KRO, Konstnärsnämnden, Statens konstråd, regioner och kommuner som jobbar med detta.

– Insikten finns att konstnärerna behöver mer kunskap och den kommer att komma!

www.johannaadeback.se

Så tog Kungsbacka ett samlat grepp om den offentliga konsten

Dagens fjärde talare, **Charlotta Hanno**, arbetar med utveckling av konst i Kungsbacka kommun. Bland annat är hon konsthallschef och tittar just nu på KKA, Kulturkonsekvensanalys, som en möjlig väg att förbättra arbetet med offentlig gestaltning.

En snabb skiss över hemkommunens förutsättningar gav vid handen att den växer från dagens cirka 80 000 invånare. Där bor väldigt många som pendlar de 2,5 mil till Göteborg och jobb och det är attraktivast att bo nära havet, utmed den långa kuststräckan. En stor del av marken och fastigheterna är privatägda och kommunen främjar privata aktörer inom många områden.

För att skapa trygghet, välbefinnande och hållbarhet när det gäller gestaltning har man i Kungsbacka tagit ett samlat grepp och klättrat till översta trappsteget i hur man jobbar med detta. Man har gestaltning som strategi!

– Det är långt från det nedersta trappsteget, där man knappt bryr sig, eller det näst nedersta, där man ser gestaltning som utsmyckning.

– På översta trappsteget är vi nu uppe på ledningsnivå och där har politikerna också en väldigt viktig roll.

I maj antog Kungsbacka kommun principer för offentlig konst efter att bland annat ha genomfört en inventering av alla offentliga konstverk till grund:

– När vi la in konstverken på en karta fick vi en bild av hur ojämnt konsten var fördelad. Offentlig konst finns i Kungsbackas stadskärna och utmed de attraktiva områdena mot havet i väster. I den östra delen av kommunen, inåt land, är det väldigt tomt.

Ett förvaltningsövergripande konstråd finns i planerna framöver:

– Vi har alla behov av varandra som bollplank i frågor kring allt från gestaltning i översiktsplanen till fördelningsprinciper av medel till konst eller hur vi handfast ska gå till väga när ett befintligt konstverk behöver flyttas.

www.kungsbacka.se

Hur går arbetet med den offentliga miljön i Fyrbodalkommunerna 2019?

Dagens femte programpunkt handlade om Fyrbodalmodellen. Och där gav konsulterna **Jesper Eng** och **David Karlsson**, från Nätverkstan, en delredovisning av den utredning de just nu har uppdraget att göra. Vad har hänt sedan 2012, hur använder de fjorton kommunerna styrdokumentet de antagit?

Hittills kan enkätsvaren från ett antal av kommunerna och intervjuer med ett antal av kulturcheferna tyckas nedslående.

Styrdokumentet förefaller vara tämligen avglömt ute i kommunerna. Frågan om det offentliga rummets gestaltning med modellen som arbetssätt har hamnat lite i skymundan.

– Så är det nog delvis. Men Fyrbodalmodellen satte också igång processer och organisatorisk förnyelse i kommunerna som annars inte hade kommit igång, sade Jesper Eng.

Fyrbodalmodellen som ett pionjärarbete med hög ambitionsnivå får stort utrymme i den genomlysning som nu görs:

– Det är något storslaget över Fyrbodalmodellen, bland annat med utopiska formuleringar som att den offentliga miljön är ”ett rum för alla” eller ”att eftersträva skönhet och transparens i beslutsprocesserna”, citerade David Karlsson ur dokumentet.

Han ser potential i styrdokumentets ibland stora ord:

– De kan sätta igång diskussioner och ge en dynamik mellan vardagens grå processer och begrepp som skönhet och estetik.

De båda utredarna blickar också framåt.

Hur kan man väcka styrdokumentet, som är

berömt långt utanför Fyrbodal, till liv igen i kommunerna?

– Ni har faktiskt blickarna riktade mot er. Det finns massor av lärdomar i detta dokument som är relevanta inte bara för kommunerna i Fyrbodal, sade David Karlsson.

Han uppmanade till mod:

– Konsten kanske har låg ställning i politiken. Men hos folk i allmänhet är intresset för kultur och konst jättestort!

Just det stora intresset kan vara en möjlig väg:

– Att involvera alla medborgare är ju ett av nyckelorden i styrdokumentet.

– Gör en nulägesanalys och få till ett offentligt samtal, uppmanade Jesper Eng.

Tjänstemännen som var med när Fyrbodalmodellen togs fram är, i de flesta av kommunerna, inte längre kvar och de samtal som fördes då, för tolv år sedan, har väldigt liten betydelse idag:

– Slutsatsen blir att arbetet måste hållas levande och görs om och om igen.

Fyrbodalmodellen hittar man här:

<https://www.fyrbodal.se/verksamhet/samhallsutveckling/kultur/attraktiva-kommuner/>

Vem gör vad? Ett verktyg som ger stöd i kommunernas arbete med offentlig konst.

Karin Lundmark är konsulent hos Kultur i Väst som hon beskriver som kommunernas regionala organ i frågor som rör kultur och dess roll i samhället.

– Vårt uppdrag är inte att arbeta operativt, vi lyssnar efter vad kommunerna vill ha och behöver och nu har vi tagit fram verktyget Vem gör vad?

Detta verktyg kan beskrivas som ett gediget frågematerial:

– Vi har hämtat en del från konstnärsnämndens frågelåda men lagt till fler efter inspel från våra egna kommuner, berättade Karin Lundmark och gav exempel:

- Finns det något konstnärligt råd eller liknande för offentlig gestaltning? Vilka ingår i det och när i processen kopplas de in?
- Hur gör vi allmänheten delaktiga i processen kring konsten i det offentliga rummet?

Enprocentsregeln finns självklart med i flera av frågeställningarna kommunerna kan behöva diskutera:

- Om vi tillämpar enprocentsregeln, vilken summa räknar vi då procent på? Vad har vi för

beräkningsmodell och vad omfattas av nybyggnad, ombyggnad, tillbyggnad, befintliga miljöer, innemiljöer, utemiljöer och annat?

Verktyget **Vem gör vad?** finns som pdf på Kultur i Västs hemsida och frågorna är uppdelade i ett före och ett efter.

Före handlar om organisering av konstinköp i kommunen – beslut och budget. Efter handlar om när konstverket finns på plats i kommunen.

https://www.kulturivast.se/sites/default/files/new-root/SAFD/vem_gor_vad_-_verktyg_for_kommuner_offentlig_konst0.pdf

Första gången – steget vidare Hur Statens konstråd stöttar bland annat Vänersborgs kommun.

Dagen knöts ihop med att avsluta som den började med Statens konstråd och specifikt deras projekt tillsammans med Vänersborgs kommun under rubriken **Första gången – steget vidare.**

Åsa Viktoria Wihlborg från Statens konstråd och **Kajsa Frostensson** från Vänersborgs kommun berättade om projektet:

– När chansen att söka detta tänkte jag Yes!, nu kan jag få hjälp, berättade Kajsa Frostensson.

Hon var faktiskt med när Fyrbodalmodellen togs fram.

– När jag kontaktade Statens konstråd blev det först tyst i luren när de förstod att jag ringde från just Vänersborgs kommun, berättade hon.

– De visste ju att vi hade en modell att arbeta utifrån och blev väldigt förvånade över att vi inte använde den. Så vi sökte till projektet för att väcka den till liv i Vänersborg.

Slumpen kom sedan att spela en avgörande roll och gav en rivstart:

– Första gången representanten från Statens Konstråd besökte oss råkade det sammanfalla med att Vänersborgs planberedningsgrupp hade möte. Vi blev inbjudna dit och fick chans att berätta om projektet direkt för en massa personer vilket i sin tur ledde till att en mängd dörrar öppnades, berättade Kajsa Frostensson.

Därför var det dock inte så enkelt som att konstfrågorna plötsligt fick ta plats:

– Nej, detta handlar om en process. Modeller och verktyg i all ära, minst lika viktigt är att få till en grupp och att hålla arbetet vid liv trots att personer i den kommer och går, hela tiden.

– Där befinner vi oss nu. Genom möten och workshops skapar vi förtroende för varandras kompetenser.

Bland annat handlar det om att hitta ett gemensamt språk:

– Vad är en utsmyckning och vad menar vi med gestaltning?

Statens konstråd har projekt i många fler kommuner än Vänersborg, bland annat Tjörn och Lidköping i Västsverige, men deras uppdrag är inte att lösa enskilda kommuners problem.

– Vi fungerar som stöd och kan bidra med verktyg för att få igång processerna. Till exempel förslag på aktiviteter och möten, berättade Åsa-Viktoria Wihlborg och gav några tips:

– Ta in en konstkonsult eller någon annan utifrån för att få ny input. Eller planera in många kortare möten och ha dem ofta.

Röster om seminariedagen

Den offentliga konsten i samhällsbygget

Som avslutning bad moderator Karin Stenlund deltagarna om reflektioner kring vad man tar med sig från seminariet. Här följer några:

” Vi måste ha mod och vi måste samarbete över förvaltningsgränserna.”

” Ett konstråd i Fyrbodalen är väl en bra idé.”

” Man måste hålla diskussionen igång, den måste pågå hela tiden och där är dessa årliga träffar och seminarier jättebra.”

” Var kommer ”färg och form” in, var kommer konstnärerna in?
Det saknar jag!”

” Är inte detta med ”platsutveckling” lite av det nya? Ingen har riktigt ansvaret men alla kommer på mötena.”

” Jag är konstnär och här har det handlat väldigt mycket om möten.
Det är en helt annan värld än min.”

” In med konstnärerna tidigt i processerna. Det känns som att det borde vara lätt men verkar vara väldigt svårt.”

Fyrbodalen

14 kommuner samarbetar för hållbar utveckling